

ГОЩЕВЪ ЛИСТЪ

Възпоменателенъ листъ на Макед. Благот. Д-во „Гоце Дѣлчевъ“

ГОЩЕ ДЪЛЧЕВЪ

и другариръ му.

Преди 36—37 години се записахъ въ Солунската българска гимназия. Постъпихъ въ пансиона при сжщата гимназия, въ който намѣрихъ представители отъ всички крайща на живописна и приказна Македония.

Смѣло мога да кажа, че нашитѣ учители, които бѣха незамѣними общественици и родолюбци възпламениха нашитѣ сърца, възвисиха нашитѣ души и тѣ първи предизвикаха революция въ нашитѣ умове и въ нашитѣ понятия. Чрезъ тѣхъ ние горѣщо залюбихме народа си и бащинското си огнище.

Сжщестауаха нѣколко ученически кръжоци, съ различни отеньци: литературенъ, философски —наученъ, карьеристи и бунтари (революционенъ).

Тоя послѣдния бѣ най-малобройния. Въ него влизаха Борисъ Сарафовъ, Димитъръ Пажевъ, Борисъ Дранговъ, Петъръ Васковъ, Годоръ

Саевъ, Гоце Дѣлчевъ и др. Въ тоя кръжокъ имахъ честта да бжда и азъ.

И днесъ, следъ 36 години, съ изключение на трима—четирма, почти всички други сж велики поимници, които въ разни врѣмена и по разни мѣста слѣжиха буйни глави за свободата на робска Македония.

Ржководители на нашата революционна група бѣха Сарафовъ и Пажевъ. Подъ тѣхно ржководство ние четѣхме предимно книги съ революционно съдържание, които азъ донасяхъ отъ София. Нѣмаше нашъ другаръ, който да не бѣ чель съчиненията на Карзвеловъ, на Христо Ботевъ, на Василь Друмевъ, на Захари Стояновъ, на Стоянъ Заримовъ и на Из. Вазовъ. Биографиитѣ на виднитѣ чуждестранни революционери Маддини, Гарибалди, Вашингтонъ, Лафаетъ, Костюшо, Дамбовски, Кошутъ, Лавровъ, Крапоткинъ, Бакунинъ, Степнякъ и пр. бѣха нашитѣ настѣлни книги.

Наши идеали и кумири бѣха Раковски, Караджата, Хаджи Димитъръ, Ботевъ, Левски, Каблешковъ, Пеглешковъ и Бенковски.

Нашата група бѣше си извоювала правото да заповѣдва и се налага въ пансиона и всички други волно и неволно ни се подчиняваха. Презъ врѣме на почивка далечъ — далечъ се чуваха нашитѣ пѣсни: „Стали, стани, юнакъ балкански“, „Вѣтъръ ечи, балканъ стени“, „Жизъ е той, живъ е“, „Тежко, тежко вино дайте“ и пр.

Борисъ Сарафовъ бѣ властенъ темпераментъ, игривъ, словоохотливъ и гордъ. Умѣше да се налага, но не и да привързва. Пегъръ Васковъ, любимецъ на цѣлия кръжокъ, надминаваше всички ни и по умъ, и по воля и по характеръ. Той бѣше чозѣкъ наистина талантливъ и съ необикновени способности като математикъ.

Борисъ Дранговъ, всѣкога жизнерадостенъ, бѣше въ пълната смисль рицаръ безъ страхъ и безъ укоръ.

Гоце Дѣлчевъ за всички насъ си оставаше една загадка. Той бѣ мълчаливъ, спокоенъ, разсудителенъ и човѣкъ дѣлови. Той притежаваше любвеобилно сърце и нѣщо, което подчиняваше, привличаше и обайваше. Ние всички пансионери се любувахме, когато той хвърляше камъкъ или се надскачваше съ другари. Дѣлчевъ бѣ хала, когато скачаше или хвърляше камъкъ. Напомнюваше ни нѣщо близко до Василь Левски.

Лазаръ Маджаровъ и Тодоръ Саевъ по всичко приличаха на Гоце Дѣлчевъ, и двамата бѣха спокойни, тихи и мълчаливи като него. Тримата заедно бѣха въплотение на чистота, безкористие, себеотрицание и самопожертвование. Типични отшелници.

Сарафовъ, Атанасовъ и Пажевъ презъ есента 1890 година постѣпиха въ военното училище въ София и бѣха съ насъ въ постоянна писменна връзка. Благодарение на тѣхъ започнахме по често да получаваме чрезъ австрийската поща разни български и руски книги, съ патриотично, военно и революционно съдържание.

Гоце Дѣлчевъ бѣ станалъ ржководител на нашия кръжокъ и той умѣло скриваше нашето духовно богатство — книгитѣ, които въ недѣленъ день ни раздаваше като черковна нафора.

На следната есенъ 1891 цѣлиятъ нашъ кръжокъ постѣпи въ военното училище. Отъ Солунъ съ всичкитѣ му идеи и цѣли пренесохме го въ София. Тукъ вече за ржководител остана Гоце Дѣлчевъ, който влѣзна въ прека връзка съ македонската студентска група при Софийския университетъ, която група издаваше и едно списание

„Лоза“, списвано на западно-македонски диалектъ.

Чрезъ Гоце Дѣлчевъ се опознахме съ студентитѣ Дамянъ Груевъ, Димитъръ Попъ Коцевъ, Петъръ Попъ Арсовъ, Христо Матовъ, Пере Тошевъ и други, въ чиито квартири доста често обсъждахме въпроси отъ политиченъ, общественъ, икономиченъ и революционенъ характеръ. Въодушевлявахме се отъ италианскитѣ карбонари и американскитѣ революционери — гверилляси, като всѣки единъ отъ насъ въ душата си строеше планове на бждаща широка революционна дѣятелностъ, въ която главния герой е самия той.

Презъ пролѣтта 1892 година по-вечето членове отъ кръжока дадохме тържествено обѣщание, че следъ нашето производство въ офицерски чинъ, нито единъ отъ насъ не ще остане на служба въ България, а до единъ ще заминемъ по родни краища, като учители, или на работа при бащитѣ си и ще посвѣтимъ живота си въ служба на своя злочестъ народъ.

Сжщата пролѣтъ, подгонени отъ българското правителство, Дамянъ Груевъ и Пере Тошевъ напуснаха София и се отзоваха като учители въ Щипъ и Прилѣпъ.

Въ надвечерието на нашето производство въ офицерски чинъ една група юнкери, подозрени като бунтозници и социалисти, безпричинно бидоха изключени и изпратени въ полковетѣ. Между тия страдалци попаднахме и ние двамата съ Гоце.

Когато всички пострадавши скърбѣха и плачеха за изгубената кариера, единственъ Гоце се радваше отъ душа и сърце, че му се дава възможностъ да си отиде въ Македония. И той замина за учителъ въ Щипъ при Даме Груевъ.

Около това врѣме арменското движение бѣше въ своя разгаръ. Отоманската банка въ Цариградъ бѣ атакувана и превзета отъ арменски терористи. Градоветѣ Мушь, Сусамъ, Адана и пр. горѣха и арменското население поголовно се избиваше отъ кюрдитѣ. Заговори се за ревизия на Берлинския договоръ, въ който сжществуватъ клаузи за реформи въ Критъ, въ Македония и въ Армения.

Пролѣтта 1895 година революционния огънь се пренесе и въ Македония.

По инициатива на Трайчо Китанчевъ, председателъ на Македонския Комитетъ въ София, бидоха организирани десетина революционни чети, въ които чети влѣзоха мнозина млади български офицери.

Борисъ Сарафовъ и азъ постѣпихме въ съединенитѣ чети на Кочо Муструковъ, дѣдо Анго и Колко Ризовъ. Въ зори на 12 юли 1895 година, отъ скрититѣ пирински усои, като лавина нашата чета нахлу и превзе градъ Мелникъ.

Сжщото лѣто раненъ попаднахъ въ Солунъ. Първиятъ, който ме посрѣщна, настани и укри бѣ моятъ старъ другаръ, съученикъ и съидейникъ Гоце Дѣлчевъ. По ваканцията той бѣше дошелъ тукъ на учителска сбирка, свикана по инициатива на Даме Груевъ и Пере Тошевъ. Гоце доведе при менъ Дамянъ Груевъ и Пере Тошевъ, съ които нѣколко деня подъ редъ беседвахме по избухналото революционно движение и по бждащата дѣятелностъ.

Гоце и азъ по разни пѣтища заминахме за София.

По врѣме на Гръцко—Турската война, пролѣтта 1897 година, Гоце се яви въ Одеса, където азъ се учехъ въ университета. Тукъ бѣха пристигнали отъ Кавказъ представители на арменския революционенъ комитетъ, съ които Гоце има нѣколко срѣци. Напуснахме Одеса, придружени отъ арменскитѣ революционери Зорианцъ и Микаелъ Степа-

нянъ, които бѣха отлични лѣяри на бомби и пиротехници. Преди Великденъ и четирмата слѣзохме отъ руския параходъ „Воронежъ“ на пристанището Дафино, Света - Гора, Атонъ. Въ Зографския български манастиръ заварихме стигналитѣ преди насъ Сарафовъ, Антонъ Бузуковъ и велешанчето Василъ Панчевъ. Тукъ Гоце успѣ да привлече нѣколцина монаси за въ полза на дѣлото. Единъ отъ най преданнитѣ и горѣщи привърженици стана отецъ Козма.

Тукъ, въ дафинскитѣ гори, Гоце уреди лѣярница за бомби.

Прѣзъ 1900 година откритъ бѣ централния революционенъ македонски комитетъ, начело съ Д-ръ Хр. Татарчевъ, Пере Тошевъ, Христо В. Матовъ и други, които бидоха заловени и осждени до животъ.

Тѣкмо тогава се яви и разкола средъ македонскитѣ революционни среди. Появиха се двѣ враждебни групи, които въ своята заслѣпенность отидоха до самоизтрѣбление.

Пролѣтъта 1902 година Софроний Стояновъ и азъ навлѣзохме въ Малешевско и тукъ се срѣгнахме съ Гоце Дѣлчевъ, който съ сълзи на очи ни моли да му съдействуваме за изглаждане на изостренитѣ отношения между двѣтѣ враждебни течния: върховисти и централисти. Гоце безпредѣлно вървеше въ благия и безупреченъ Софроний Стояновъ.

Презъ 1902 година, есенъта, изново се срещнахме съ Гоце въ Пиринъ и си пожелахме „до виждане“ въ Солунъ. Тукъ за споменъ ми подари своя револверъ „нагантъ.“

Въ ранна пролѣтъ 1903 г. десетина чети бивакирахме въ село Сажданикъ, Кюстендилско, подъ самата граница. Бѣха пристигнали при насъ чехскитѣ депутати Клофачъ и Клеменшъ, английскитѣ

кореспондентъ полковникъ Хеилсъ, рускитѣ кореспонденти Пържевалски и Тагеевъ и единъ французинъ кореспондентъ — фотографъ отъ „Илюстрационъ.“

Два три дена прди да минемъ границата при насъ се вѣсти Гоце, който ми съобщи, че наскоро и той ще влѣзне, но ще обикли източнитѣ райони: Разлога, Неврокопско, Мелнишко и Сърско, а по късно ще присжествува на сбирката въ Солунъ на която и менъ ме покани.

Съ нашитѣ чети заминаваха и неговитѣ помалки братя Мицо и Миланъ, които паднаха убити между Кукушъ и Гевгелийско.

Гоце макаръ и да не бѣше сантименталенъ, но имаше моменти, когато не можеше да въздржи сълзитѣ си. На прощаване прѣвъ той ме прегърна, разцелува ме и ми пожела широка и плодотворна дѣятелность въ Мариовско.

Едно страшно и болезнено чувство изпитвахъ азъ. Стуваше ми се, че не ще се върна вече и че това е последното ни виждане съ Гоце.

И наистина тази бѣше последната ни срѣща. Злокобно предчувствие.

Около Гергьовденъ намирахъ се въ Велешко, когато се научихъ за трагичната кончина на ненадминатия апостолъ на македонското освободително движение.

Честъ и слава на Гоце и на неговите съратници, чиито духове сж безсмъртни и ще възкръснатъ заедно съ Македонската свобода.

Азъ разбирамъ свѣта, единствено като поле за културно съревнование на народитѣ — Гоце Дѣлчевъ.